

Виступаючи поліфункціональним, універсальним засобом пізнання, здатним в процесі фортепіанної підготовки активізувати вирішення художньо-педагогічних і виконавських завдань, інформаційні технології забезпечують варіативність форм і змісту навчального процесу, створюють нову інформаційно-освітню сферу, здійснюючи функції узагальненого механізму взаємодії традиційних та інноваційних методик в системі фортепіанної освіти.

УДК 378.013+780.7+371.394.3+782

Толстова Н. М.

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ТА ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ДО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ У КЛАСІ ПОСТАНОВКИ ГОЛОСУ

В статье рассматриваются проблемы формирования у студентов готовности к профессиональному самосовершенствованию в области ключевых компетенций учителя музыки. Определена структура деятельности учителя музыкального искусства, охарактеризованы ключевые компетенции в единстве трех блоков: профессионально-базового, теоретико-методического, деятельностно-педагогического. Охарактеризованы особенности формирования у студентов готовности к самосовершенствованию на занятиях по постановке голоса, задания, в процессе выполнения которых у студентов формируются как сугубо вокальные компетенции, так и обобщенно-профессиональные компетенции.

Ключевые слова: учитель музыки; ключевые компетенции; структура компетенции; готовность к профессиональному самосовершенствованию; постановка голоса.

The article considers the problem of forming students' readiness for professional self-improvement, regarding music teacher key competences. The music teacher activity structure and core competences in the unity of three blocks that is professional and substantial, methodological and practical teaching were identified. Formation peculiarities of students' readiness to their teaching performance in the voice training lessons, fulfilling of the tasks during which the students form subject, purely vocal competence such as generalized type professional competence on principles that make the successful future professional activity possible were characterized.

Keywords: music teacher; core competences; competence structure; readiness for professional self-improvement; voice training.

Проблеми формування у студентів готовності до фахового самовдосконалення зумовлена стрімким збагаченням сучасного інформаційного простору, революційним оновленням технологій, інтенсивними перетвореннями в сфері духовної та практичної дійсності. Все це породжує потребу суспільства у фахівцях, готових до постійного й ефективного збагачення своїх професійних знань і вмінь, до фахового самовдосконалення на протязі всього трудового життя.

Проблема фахового самовдосконалення в галузі музичної освіти досліджувалась такими науковцями, як І. Складенко, І. Желейко, С. Аблаєва, П. Харченко та ін. Значущість самостійної навчальної діяльності студентів як засобу вдосконалення їх фахової компетентності розглядали Е. Валіт, І. Зязюн, З. Стельмашук, Цзян Хепін, питання готовності студентів до самостійної навчальної діяльності та фахового самовдосконалення досліджували А.Линенко, Г. Балл, Н. Дресвянникова та ін.

Натомість, роль занять з постановки голосу у процесі формування в студентів готовності до фахового самовдосконалення на цей час ще не ставала об'єктом спеціального дослідження.

Мета статті — проаналізувати специфіку занять у класі постановки голосу, уточнити функціональні можливості дисципліни, впливово-змістові можливості вокальних занять на процес формування у студентів готовності до фахового самовдосконалення.

У їх визначенні виходимо з того, зміст навчання має відповідати тим завданням, які має вирішувати в шкільній дійсності вчитель музики, тобто - змісту і структурі предметних компетентностей вчителя музичного мистецтва. Специфіка вирішення цих завдань у класі постановки голосу визначається тими функціями, які покладено на вокально-педагогічні прояви вчителя у загальному змісті його майбутньої фахової діяльності..

Аналіз сутності діяльності вчителя музики показав, що її головною метою є виховання особистості школярів як освічених музичних аматорів. Отже, головні завдання вчителя музики полягають у прищепленні учням любові до музики, здатності сприймати й переживати її як особистісну духовну цінність, розвитку в кожного індивідуальних музичних здібностей, що уможливує повноцінну музичну діяльність школярів: сприйняття музики, колективний та сольний спів, ритмовий акомпанемент до твору і т.і.

Врахуємо також те, що діяльність вчителя з мистецьких дисциплін здійснюється у всіх площинах педагогічного процесу: освітній, виховній, розвивальній, на засадах чого учні залучаються до елементарних форм музично-творчої діяльності — колективної інтерпретації пісенного твору, вокальної, ритмової імпровізації тощо. Всі ці завдання зумовлюють визначення необхідних предметних компетенцій вчителя музики та, в свою чергу, важливість їх формування колом дисциплін навчального плану впродовж навчання. Додамо, що ці компетентності є також основою орієнтиру для подальшого самовдосконалення фахівця.

Визначимо блоки ключових компетенцій, які охоплюють зміст діяльності вчителя музики:

- професійно-базовий блок, який охоплює знання, вміння та навички, необхідні для викладання музики майбутнім вчителем музики;
- теоретико-методичний блок, в єдності психолого-педагогічної та конкретно-методичної підготовки до навчання музики школярів;
- діяльнісно-педагогічний, який реалізується у процесі здійснення педагогічного впливу на школярів та охоплює фахово-викладацькі вміння, навички й здатність до педагогічного спілкування,

У визначенні кола предметних компетенцій вчителя переважає психологічний підхід, на засадах якого структура компетенцій подається в психологічному зрізі, зокрема – через призму когнітивного, дієвого, рефлексивного, прогностичного та ін., компонентів (Є. Валіт, Т. Кремешна, М. Михаськова, Н. Мурована, І.Полубоярина, Л. Проців, Л. Тоцька, Н. Цюлюпа, І. Шеремета).

У визначенні структурних компонентів діяльності вчителя музики обираємо діяльнісно-функціональний підхід і розглядаємо блоки ключових компетенцій, виходячи з характеристики тих функцій і видів діяльності, які є типовими для професії вчителя музики та відповідають програмним вимогам з уроку музичного мистецтва.

Перелікуємо головні завдання, покладені на вчителя музики:

- заохочення школярів до музичного мистецтва, прищеплення їм навичок переживання художніх емоцій, досвіду свідомого та особистісного ставлення до явищ музичного мистецтва, яке забезпечується музично-просвітницькою, педагогічно спрямованою діяльністю;
- вокально-хорова освіта учнів, яка забезпечується володінням методикою й практикою розвитку музично-слухових здібностей, формуванням співацьких навичок, співацько-виконавських вмінь школярів, розучуванням і виконанням ними пісенного репертуару на достатньому художньому рівні;
- формування у школярів основ музичної грамоти, спрямованих на збагачення в них музичної свідомості, сприяння майбутньої самостійної аматорської діяльності;
- залученні школярів до елементарної музично-творчої діяльності, що полягає у активізації їх художньо-образного мислення, «привласненні» музичного мистецтва, розвитку творчих здібностей.

Вирішення цих завдань потребує формування у вчителів відповідного комплексу компетентностей, до яких віднесемо, відповідно до зазначеного професійно-базового блоку:

а) знання, вміння та навички, необхідні для викладання музики майбутнім вчителем музики;

б) виконавську компетентність, яка реалізується в різних формах — співочому, вокально-інструментальному, інструментальному музикуванні, в різних видах викладацької діяльності;

в) музично-освітню компетентність, яка охоплює музикознавчу ерудованість та музично-теоретичну підготовку, на засадах чого відбувається і власна виконавська та музично-просвітницька діяльність фахівця, і здійснюється формування музичних уявлень і понять у школярів.

До другого, теоретико-методичного блоку віднесемо:

а) психолого-педагогічну компетентність, на засадах якої складається свідоме ставлення до сутності, завдань і можливостей, що реалізуються в процесі педагогічної діяльності;

б) фахово-методичну компетентність, як інструмент перетворення сукупності всіх знань і навичок на засіб педагогічного впливу на учнів;

в) педагогічно-творчу компетентність, її прояв і у власній діяльності вчителя, — в педагогічній інтерпретації художньо-образних феноменів, в творчому підході в процесі прилучення школярів до музичного мистецтва й виховання їх як освічених аматорів

До діяльнісно-викладацького блоку компетентності віднесемо:

а) компетентність у володінні практичними навичками музично-просвітницького спрямування

б) компетентність у володінні навичками музично-формувального спрямування (виконавського, творчого музикування школярів).

в) педагогічно-комунікативна компетентність, як передумова успішності педагогічного впливу.

Можливість сприяння формуванню зазначених компетентностей у процесі занять з постановки голосу визначається специфікою співацько-навчальної підготовки вчителя музики, відповідно якій вона реалізується в різних формах та проявляється в різному ступені впливовості.

Розглянемо ці можливості.

У формуванні виконавської компетентності, в першу чергу, зрозуміло, йдеться, про вокально-виконавську підготовку вчителя, від якості якої, по-перше, залежить його здатність виконувати на достатньому художньому рівні вокальні твори, призначені для сприйняття школярами; по-друге, якість наданого школярам взірця звучання розучуваного репертуару; по-третє — якість здійснення художньо-цілісного та диференційовано-методичного аналізу піснених, вокально-хорових творів зі шкільної програми.

Ще однією складовою вокально-виконавської компетентності є вміння співати під власний акомпанемент, яким обов'язково має володіти вчитель. Особливість цього вміння полягає в тому, що необхідно, по-перше, співати з дотриманням основ вокального виконавства, знаходячись у сидячому стані, по-друге, — одноразово з виконанням інструментальної партії, координуючи два типи досить складних дій, по-третє — постійно контролювати співвідношення динаміки голосу та інструменту з погляду сприйняття виконавського результату слухачами.

Важливість якості вокальної підготовки вчителя музики зумовлюється і тим, що формування в школярів навичок співу відбувається на засадах наслідування звучанню голосу педагога. Тому від співацької майстерності останнього значною мірою залежать і результати навчання школярів. Зважимо й на те, що, працюючи над формуванням в учнів співацьких навичок, учитель з необхідністю спирається на набутий досвід власних м'язових відчуттів, на усвідомлення технології співацького дихання, артикуляції, на розвинений слуховий контроль (вокальний, інтонаційний слух), на знання способів досягнення художньої виразності у співі.

Крім того, опосередковано, якість вокально-виконавських навичок впливає і на всі інші різновиди виконавської діяльності: інструментальну, диригентську. В основі цього впливу лежить принципова єдність формування музично-виконавських навичок, здатність до

слухової уважності, до самоаналізу, ступінь розвитку асоціативності мислення, загальна установка на досягнення художньо досконале звучання тощо.

Музично-освітня компетентність майбутнього фахівця, важлива передусім у процесі здійснення просвітницько-педагогічної діяльності: завдяки знанням, ерудиції в студентів виробляється свідоме ставлення до специфіки музичного мистецтва, розуміння стильових, жанрових, інтонаційних особливостей, тобто розвиваються музичне сприйняття й художнє мислення.

На заняттях у класі постановки голосу ці питання вирішуються, по-перше, через збагачення ерудованості студентів у різних жанрах сольної та ансамблевої вокальної музики різних епох і стилів, у особистому наближенні студентів до оперних, ораторіальних жанрів через виконання арій, аріозо, сцен тощо. Крім того, у вокально-навчальній діяльності удосконалюються і уявлення студентів щодо структури твору, вміння її відтворити співочо-виразними способами. Це стосується, наприклад, культури фразування, тонкощів артикуляції, виявлення динаміки розвитку художнього образу. Фахівець, збагачений цими вміннями, отримує можливість більш адекватно та переконливо характеризувати школярам особливості художньо-образного змісту твору.

Не менше можливостей відкривається у вокально-навчальній діяльності і в галузі сприяння музично-теоретичній освіті майбутнього фахівця. Так, у процесі розучування музичного тексту вокаліст з необхідністю спирається на знання тональностей, інтервалів, використовує навички гармонічного аналізу, структури й фактури твору, тим самим актуалізує свої знання й переводить їх у площину практичного використання. А тонка робота над якістю інтонування мелодії суттєво впливає на розвиток музично-слухових здібностей студентів.

Важливу роль співочо-навчальна діяльність відіграє і у формуванні в студентів свідомого ставлення до навчання учнів вокальному інтонуванию як засобу розвитку їх музичних здібностей, налагодженню координації слухових образів і голосу, оволодінню навичками оперування слуховими уявленнями, а в цілому — значущості якісного інтонування для розвитку музичного мислення й музично-художнього виховання школярів.

Важко переоцінити внесок в цьому напрямку і такої форми вокального навчання, як виконання народних пісень без акомпанементу, яке сприяє зміцненню внутрішніх слухових уявлень, звукового образу мелодії та її інтервальної структури, відчуття музичного строю, вмінню утримувати тональність.

Позитивно-формувальна роль занять у класі з постановки голосу значно посилиться, якщо студент буде навчатись здійснювати оцінку якості інтонування іншими співаками, буде здатним до самооцінки, що слугуватиме основою як його вокального самовдосконалення, так і формування здатності до виправлення інтонації у співі школярів.

У досягненні методичної компетентності майбутнім фахівцем внесок занять у класі постановки голосу полягає в оволодінні методикою розвитку музичних здібностей в єдності і на основі формування навичок інтонування, методики діагностики вокальних завдатків школярів, визначення типових прийомів і методів формування вокальних навичок в умовах колективного співу.

У процесі формування музично-творчої компетентності студентів, яка в діяльності вчителя може реалізуватися в інтерпретаційних, імпровізаційно-продуктивних формах, у обробці (переробці) музичних творів, найбільш близьким для навчання співу є перше завдання. Його вирішення потребує постійної стимуляції навичок проникнення виконавцем художнього замислу автора твору, усвідомлення студентом причинно-наслідувальних зв'язків між характером і засобами музичної, зокрема — співацької, виразності, виконання завдань на самостійну розробку «суб'єктивного емоційного плану» власного репертуару (за В. Ражніковим).

На процес формування педагогічно-комунікативної компетентності студентів опосередковано впливає стиль спілкування, який панує на заняттях, отже, це ставить певні завдання перед вокалістом-викладачем. Це стосується дотримання демократичного стилю спілкування, втілення ідей педагогіки співробітництва, здатності знаходити спільну мову з різними за темпераментом, ступенем активності, освітньо-культурним, музично-фаховим

рівнем студентів. Позитивний вплив забезпечується пануючим психологічним кліматом, вмінням студентів спілкуватись один з одним, тому важливо звертати на це увагу в навчальному процесі.

Враховуючи те, що на заняттях з постановки голосу вокальна практика не передбачена, вплив на формування викладацько-практичної компетентності студентів може здійснюватись непрямым чином, у формі рольових ігор – проведення занять студентів один з одним із зміною статусу вчителя та учня. Помітимо, що на протязі останнього десятиріччя в ПНПУ ім. К.Д. Ушинського студенти третього курсу отримують змогу проводити індивідуальну вокальну практику із школярами, що сприяє безпосередньому впливу на їх методичну компетентність.

Таким чином, формування готовності студентів до самовдосконалення на заняттях з постановки голосу забезпечується внутрішньою спорідненістю всіх видів музичної діяльності та цілеспрямованістю змісту навчання на формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики.

Відповідно завданням, які має вирішувати в шкільній дійсності вчитель музики, визначаються й завдання з формування в студентів готовності до фахового самовдосконалення в процесі їх майбутньої фахової діяльності.

Література

1. Желейко І. Ю. Самовдосконалення як провідна умова професійного росту вчителів музики / І. Ю. Желейко // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: Педагогічні науки: Збірник наукових праць. – Ізмаїл, 2004. – Вип. 17. – С. 25-28.
2. Ражников В. Г. Резервы музыкальной педагогики / В. Г. Ражников. — М. : Знание, 1980. — 96 с.
3. Складенко І. Ю. Професійне самовдосконалення – пріоритетна тенденція педагогічної освіти майбутніх учителів музики / І. Ю. Складенко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Збірник наукових праць / Ред. кол. О. Г. Мороз, Н. В. Гузій (відповідальні редактори) та інші. – Вип. 2 (12). – К. : НПУ, 2004. – С. 34-37.
4. Стельмашук З. М. До проблеми формування компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва // зб. Професійні компетенції та компетентність вчителя (матеріали регіонального науково-практичного семінару) / З. М. Стельмашук. — Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. — С. 110–113.

УДК 378.147:004.032.6:373.3.011-051: 78

Гаврілова Л. Г.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІА

В статье классифицированы и охарактеризованы мультимедийные учебные средства, использованные в системе формирования профессиональной компетентности будущих учителей музыки: структурно-содержательный контент авторских мультимедийных учебных средств (мультимедийного учебника, электронного пособия, образовательного веб-сайта), спецкурса “Мультимедийные технологии в художественном образовании”, других средств мультимедиа (электронных учебно-методических комплексов, мультимедийных информационно-справочных изданий, учебно-игровых ресурсов, тренажеров музыкального слуха, тестовых программ и т.п.). Определены методы и педагогические условия использования мультимедийных учебных средств в профессиональной подготовке будущих педагогов-музыкантов.

Ключевые слова: профессиональная компетентность; будущие учителя музыки; мультимедийные учебные средства; методы; педагогические условия.